

УДК 159.923.2

Піонтковська Діана

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету
<https://orcid.org/0000-0001-8094-8966>

DOI <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i19.313>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. Мета статті полягає в узагальненому аналізі психологічних особливостей формування національної ідентичності українців в умовах теперішньої російсько-української війни. Сформованість національної ідентичності об'єднує всіх громадян країни, консолідує їх в єдине ціле, об'єднане в межах великої спільноти людей-однодумців (групи) щодо принципових питань національного буття. Демократичні країни часто складаються з різних груп населення, що стосується України як поліетнічної держави, яка характеризується плюралізмом та невизначеністю на багатьох рівнях національної ідентичності (щодо мови, релігії, геополітичних векторів, єдності символіки, реценції історичного минулого тощо). Важливим кроком у досягненні єдності між різними громадянами є намічення спільних цілей, яких хочуть досягти всі члени спільноти (ідеться про позитивну взаємозалежність цілей). Цей вектор націлений на майбутні перспективи нації як групи. У статті цей аспект також зачеплено. Іншим важливим кроком є сформованість національної ідентичності, яка об'єднує всіх громадян в одну націю. Національна ідентичність уявляється як послідовний набір установок, які визначають, ким є особа як громадянин своєї країни.

Національна ідентичність об'єднує та створює зв'язки між усіма членами суспільства. Цей фактор закорінений як у минулому нації, фундаменті для об'єднання на основі історичної спільності, так і в теперішньому. До того ж у час війни актуальний етап формування національної ідентичності є надзвичайно інтенсивним та пришивидишним порівняно із мирним часом. Каталізованість процесу формування національної ідентичності зумовлена самою психологічною парадигмою війни в ім'я збереження суверенності країни. Принципово важливу роль відіграє наявність спільного ворога, тривале толерування якого й стало головним психологічним тлом, що посприяло назріванню війни. Українці дедалі чіткіше розуміють, що національна індиферентність часто рівноцінна підігруванню ворогові. Це стимулює звернення до тих маркерів національності, які принципово відрізняють українця від росіянина чи навіть українця від представника будь-якої іншої нації. У статті представлено лише узагальнені тези щодо психологічних особливостей формування національної ідентичності під час війни. Кожна з цих тез має бути конкретизована в подальших дослідженнях відповідно до того, як надалі війна й повоєнне відновлення впливатиме на психологію формування національної єдності українців.

Ключові слова: національна ідентичність, національна свідомість, російсько-українська війна, національні символи.

Постановка проблеми. Національна ідентичність є однією з центральних і визначальних групових ідентичностей у сучасному світі з важливими наслідками для повсякденного життя особистості (Osborne & Sibley, 2022). Колективна поведінка та групова ідентифікація вважаються універсальними психологічними процесами, які

відповідають адаптивній функції людського організму – підвищенню його індивідуальних компетенцій – і спрямовані на подолання проблем виживання, з якими людство стикалося протягом еволюції (Brewer, 2007).

Поняття громадянства та національності в сучасних дискурсах часто взаємозамінні, надто якщо розглядати їх на правовому та адміністративному рівнях. Бути громадянином означає бути громадянином певної країни. Навіть хитка концепція європейського громадянства не є винятком, оскільки таке громадянство можна отримати, лише будучи громадянином однієї з держав-членів. Утім, концепція громадянства за своєю природою є не лише юридичною, але також охоплює політичні та психологічні аспекти – як, звичайно, й ідея національної ідентичності. Національна ідентичність може бути тотожною або нетотожною концепту формального громадянства.

Українська національна ідентичність є складним поняттям унаслідок перипетій, в умовах яких вона формувалася й досі формується. Ендрю Вілсон, викладач українських студій Школи славістики та східноєвропейських студій Університетського коледжу в Лондоні, ще наприкінці ХХ століття зауважив, що дані радянських переписів, які поділяють українських громадян на фіксовані етнічні групи, ігнорують важливий сегмент – українську національну ідентичність, яка є більш складно організованою поняттєвою парадигмою, аніж просто етнічна приналежність. Вілсон тоді запропонував модель української ідентичності як «іншої України», вважаючи, що для повноти охоплення потрібно додати потенціал подвійної ідентичності або ж внести елемент мови до етнічної приналежності. За словами дослідника, приблизно 27% громадян України ідентифікували себе тоді і як українці, і як росіяни водночас. Додавання мови як елемента створило би, на думку науковця, прошарок із 30–35% громадян, які вважають себе етнічними українцями, але мовою яких є російська. Цікаво, що на той момент дані опитування, проведеного в березні 1998 року, виявили ексклюзивну модель української ідентичності: майже 58% респондентів вважали, що легального громадянства чи самоідентифікації достатньо, щоб вважатися українцями. Інші елементи національної ідентичності, отже, могли, на думку понад половини респондентів, бути проігнорованими (Popson, n/d).

Цей не такий віддалений у часі історико-статистичний контекст уже незалежної України демонструє суперечливість процесу концептуалізації, чіткого окреслення національної ідентичності в умовах постколоніальної свідомості українців та всіх аберацій поняття національної ідентичності, що викликані кількома століттями жорсткого й жорстокого поневолення. Сьогочасні умови російсько-української війни стали тим агресивним фактором, що послуговували каталізатором національної ідентифікації та самосвідомості українців.

Аналіз останніх досліджень. У працях вітчизняних та зарубіжних дослідників активно продовжуються розвідки щодо особливостей і природи формування національної ідентичності, національної свідомості людини як громадянина й істоти соціальної. Національну ідентичність розглядають як специфічний тип соціальної ідентичності (Pezzia et al., 2016). Характерні ознаки національної ідентичності обов'язково походять від існування національної держави, яка виступає як соціальна категорія.

У цьому сенсі національна ідентичність надає людям: а) назву, що визначає національну спільноту; б) наявність зв'язку з територією проживання чи місцем народження; в) елементи та характеристики, які визначають спільну громадянську культуру, включаючи релігію, національне вбрання, мову; г) історичні наративи та колективні спогади, що відповідають спільному минулому; д) низку прав і зобов'язань, які мають прийняти члени нації; е) спільну економіку з певною мобільністю в межах території, яка є загальною для всіх громадян.

Одним із найважливіших складників національної ідентичності є мова (Казакевич, 2017; Османова & Співак, 2022). Значущими та психологічно місткими й функціональними

маркерами національної ідентичності є національні символи – формальні, матеріально виражені атрибути національної ідентифікації. Це не просто пасивні, неодохотворені елементи людського середовища існування, а символи, які мають значні психологічні та соціальні ефекти. Емпірично підтверджені інтраіндивідуальні наслідки їхньої дії охоплюють посилену національну ідентифікацію та сприяння єдності групи (нації) на несвідомому рівні (Терещенко, 2009; Палієнко, 2022; Пирог & Сардаковський, 2019). Національні символи також можуть мати важливе значення для міжгрупових стосунків через їх зв'язок із посиленням національної ідентифікації та потенціал автоматично активувати концепції, пов'язані з національністю (Butz, 2009). Процес кодифікації символів так само характеризує активний етап формування національної ідентичності, як наразі це спостерігається в Україні.

Сіндік порушує питання того, чи обов'язково питання психологічного громадянства (англ. *psychological citizenship*), тобто суб'єктивного відчуття громадянства, переплітається з почуттям національної ідентичності в нашому сучасному світі (Sindic, 2011). Стверджується, що психологічне громадянство завжди залежить від почуття спільної ідентичності з громадою (незалежно від того, чи це спільнота національна, чи ж інша). Відчуття спільної ідентичності іноді може залишатися неявним, тому для того, щоб оцінити його вплив, може знадобитися вихід за межі явних маніфестацій особистості щодо її ідентифікації. Національна ідентичність становить особливі характеристики, які роблять її співзвучною з поняттям громадянства (суб'єктивним почуттям громадянства) у спосіб, який не завжди збігається з іншими виявами ідентичності. Психологічне громадянство, засноване на національній ідентичності, порівнюється із громадянством, яке базується на «глобальній» або «космополітичній» ідентичності. Якщо перше поняття становить всеосяжну соціально-психологічну реальність, то щодо другого є сумніви на предмет того, чи може космополітична ідентичність сформувати надійну альтернативу національній ідентичності як психологічному субстрату громадянства (Sindic, 2011). Такий погляд актуальний щодо формування тієї частки українського населення, яке уникало чи досі уникає ідентифікації за нацією, покликаючись на думку, наче головне в людині всяко критикований сьогодні концепт «лишь бы человек был хороший».

Якщо наявні дослідження дають змогу вивчити національну ідентичність як абстрактний концепт, то щодо питань формування саме національної ідентичності українців, особливо у воєнний період, вони дають змогу скласти лише дуже посереднє уявлення. Спроби торкнутися цієї проблеми вже після початку війни, тобто увідповіднено до актуального подієвого контексту, роблять Османова та Співак (2022), Палієнко (2022). Утім, питання все ще потребує ґрунтовного вивчення.

Мета статті полягає в узагальненому аналізі психологічних особливостей формування національної ідентичності українців в умовах теперішньої російсько-української війни. Узагальнений аналіз здійснено на основі трактування іншими науковцями (особливо західними, для яких діє принцип об'єктивності через віддаленість і свободу від власне особистісного рецептивного контексту війни) трансформацій в українській національній ідентичності за поточний рік та власних висновків авторів розвідки, що базуються на основі аналізу психологічних маркерів і підтекстів, тенденцій творення ідентичності української нації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Народження українського націоналізму як масового суспільного руху викристалізувалося під час Першої світової війни. У Західній Україні націоналізм був набагато розвиненішим, ніж у Східній, тому що в Російській імперії українські національні ініціативи утискалися й навіть українська мова (як важливий чинник національної самоідентифікації) була заборонена. За радянських часів український націоналізм сприймався як націоналістичний опір, який потрібно було знищити. Із набуттям у 1991 р. Україною незалежності, кожен, хто проживав на цій території, мав право

на громадянство. Тоді трохи менше чверті населення визнавали себе етнічними росіянами, а три чверті – етнічними українцями – поряд із меншинами, зокрема кримськими татарами (Hood, 2022). Але дослідники вказують на різючі зміни в цих ідентичностях за 30-річчя незалежності. Бути українцем раніше означало бути українцем за походженням, або, у радянській офіційній мові, бути українцем за національністю. Але національність розумілася насамперед в етнічному термінологічному окресленні. Ситуація змінюється, і дедалі більше людей вважає себе українцями усвідомлено – на глибокому узагальнювально-психологічному рівні, у свідомих і несвідомих підвалинах психіки. Дедалі більше людей, які колись були росіянами або належали до інших національностей, починають ідентифікувати себе українцями за переконаннями та способом культурного, етнічного, політичного самоусвідомлення.

У закордонних оглядах, зокрема в огляді The Washington Post, йдеться про те, що російські політичні еліти та ідеологи розглядають Україну як штучно створену державу, яка є невід'ємною частиною концепції «русского мира» – реваншистської концепції щодо російських імперських володінь (Tharoor, 2022). Без приєднання України до складу ворожої держави ідея відновлення імперії, отже, є неможливою. Щодо тези про штучно створену державу, то це мала би бути держава, громадяни якої не мають національної самосвідомості та не ідентифікують себе українцями через низку дотичних до цих понять атрибутів. Наявність живої національної ідентичності, яка перебуває в апогеї своєї концептуалізації, наскрізь руйнує міф про штучність самостійної України та українців як самобутньої нації. Символічним мало стати те, що Кремль навіть запланував військовий парад через серце Києва (символічне значення столичного міста) після бліц-кригу. Натомість ще більш символічним є парад згорілих російських танків у раніше окупованих містах України, на тлі яких громадяни фотографуються з використанням питомої української символіки, знімають відео під пісні, що ідентифікують їх як представників української нації – в опозиції до російських колоніальних міфів.

Беззаперечним є той факт, що військове протистояння спільному ворогові ще більше консолідувало українську націю. І саме наявність спільного ворога, як доводять психологи, відчутно посилює відчуття єдності, залучення та гордості за групу (Гончарова, 2020). Доказом цього є, наприклад, вплив політики Дональда Трампа як ключового фактора згуртованості американських лібералів чи поведінка футбольних фанатів перед матчем: фанат гордо та з викликом використовуватиме атрибутику улюбленої команди: у такий спосіб він зможе віднайти «своїх» та об'єднатися проти спільного «ворога» – команди-супротивника. Також це спосіб гучно заявити про свою належність до конкретної групи. Схожі процеси відбуваються в межах національної ідентифікації українців у теперішній воєнний час.

Отже, група має більшу силу, ніж окремо індивід. Усі члени групи (нації як великої групи) за умови наявності спільного ворога схильні підтримувати одне одного в спільних упередженнях та дискримінації щодо конкурентних груп, якою є російська нація як безпосередній ворог України в теперішніх умовах та історично (на основі активних процесів реанімування історичної пам'яті). Поведінка членів однієї нації залежатиме від загального настрою, що в ній панує. Це настрої ворожості до опонентів та консолідації зі «своїми» – українцями формально та за способом національного самоусвідомлення.

До 2022 року війна на Сході для багатьох українців не була ефективним переломним чинником у трансформації національного самоусвідомлення як винятково україноцентричного. Багато українців, які симпатизували Росії, продовжували ставитися до неї так само. Але великі зміни відбулися у вихованні нового покоління українців. Діти, яким у 2014 році було по десять-дванадцять років і які вирости в атмосфері протистояння Росії, зараз воюють в українській армії та націоналістичних батальйонах. Зараз, коли військові дії в Україні зросли до вкрай гострого ступеня як за інтенсивністю, так і за

масштабами, з великими жертвами як серед військових, так і серед мирного населення, а також з тенденцією росіян зрівнювати із землею цілі міста, варварськи руйнувати звичний для українця простір, радикалізація антиросійських настроїв як консолідуючий елемент української національної ідентичності стає виразною як ніколи досі. Потужним чинником є вбиті, зниклі безвісти рідні й близькі українців та, що дуже важливо для української ментальності (архетип дому в українській архетипній парадигмі), зруйновані чи покинуті будинки.

В опитуваннях українці чи не одноголосно заявляють, що війна зміцнила «українське почуття національності» (Tharoor, 2022). Українці стали сильніші спільним духом, єдністю – як суспільство та як нація. Це наслідок, інтимного, внутрішнього розуміння кожним українцем необхідності вистояти перед екзистенціальним ворогом та загрозою своєму буттю. Російські сили на українській землі – поставили її співвітчизників перед гамлетівським питанням: бути чи не бути?

У тіні війни ентузіазм щодо української ідентичності лише зростає. Багато двомовних українців принципово припинили спілкуватися російською після воєнного вторгнення окупанта. Мова є не лише засобом комунікації, але й активізує мовну пам'ять та процеси, які біологічно визначають людину. Інакше кажучи, мова – це не механічний і автоматизований інструмент. Мова є питанням національного інтересу та значення. Це необхідна складова життя народу – найважливіша складова культури нації. Окрім того, політичні рішення про те, як і де мови використовуються для суспільних цілей, є вирішальними. Тобто мова ЗМІ, мова, якою розмовляє політична й культурна еліта нації відіграє важливу роль у процесі закріплення мови як визначника національної ідентифікації, а не тільки конституційно закріпленої норми. І від початку війни ці процеси лише посилюються: російська мова як головний чинник роздвоєності української нації, національної інфантильності дедалі більше витісняється з комунікативного простору членів української нації. Багато людей почали переходити на українську, розуміючи, що їх насильно русифікували впродовж цілих століть – від того потерпали цілі покоління, унаслідок чого багатьом українцям російська мова як повсякденна сьогодні вже здається неприродною.

Численні програми просвітницького характеру відновлюють історичну справедливість у трактуванні цього питання. Зокрема, ідеться про студії Ірини Фаріон, YouTube-канал братів Капранових («Імені Т. Г. Шевченка»). Багато людей не хоче асоціюватися з «руським миром», який агресор намагається збройним шляхом закріпити в Україні. Тому українці позбуваються того, що може їх хибно ідентифікувати, натомість формуючи довкола себе україноцентричний простір національної ідентичності.

У зв'язку з війною як екстремальним чинником об'єднання нації, увиразнення маркерів національної ідентичності саме поняття «українська нація» сьогодні є дуже інклюзивним за своєю природою. Україна історично плюралістична, але на сьогодні в межах цих плюралістичних ідентичностей Україна не є розхитаною, дестабілізованою. Знову-таки це сталося переважно через дію чинника спільного ворога. Так, відмінно консолідуються між українські християни та мусульмани, насамперед кримські татари, представники національних меншин тощо довкола української національної ідеї. Різноманітне та інклюзивне відчуття української ідентичності втілюється у Президентові Зеленському — євреї, який виріс у російськомовній громаді, але чие могутнє лідерство під час війни спирається на його дивовижне розуміння того, як об'єднати багато течій, що складають сучасну українську націю. Відбулося зближення ліберальних і консервативних, патріотичних кіл, і українська ідентичність зараз зосереджена не навколо культурних чи етнічних факторів, а в прагненні країни до демократії. Боротьба за незалежність України йде рука об руку з боротьбою за особисту свободу.

Це підтверджує нещодавнє опитування Інституту соціології Національної академії наук України. Три чверті українських респондентів у липні заявили, що вважають демократію найкращою формою правління, що на 15% більше, ніж торік. Підтримка Зеленського як провідника української нації зросла: 88% респондентів відповіли, що довіряють президенту «переважно» або «повністю» (Alexseev & Dembitskyi, 2022). Свобода є ключовою рисою ідентичності України як політичної нації. Українська політична культура базується на антитиранічних, демократичних і республіканських цінностях. Більшість росіян, як правило, схвалюють свого царя. Українці ідентифікуються з опозицією до нього. У політиці вони бачать суспільний договір. Це нагадує про історичну епоху, коли український військовий клас – козаки – укладав угоди зі своїми лідерами, які забезпечували визнання їхніх прав і свобод. Цей спосіб мислення глибинний, архетипно вкорінений, і його неможливо нівелювати навіть збройними атаками. Козак як вільний воїн у відкритому степу є одним із символів української ідентичності.

Але поряд із тим відбувається й активне відторгнення всього, що пов'язане з ворогом. Свідченням цього є витіснення з українського релігійного простору колишніх парафій московського патріархату. Промовистим є те, що буквально в час написання поточної розвідки (23 листопада 2022 року) на сайті Офіційного інтернет-представництва Президента України зареєстровано петицію №22/170958-еп за те, щоб офіційно перейменувати назву «росію» на «московію», замінивши також термін «російський» на «московський», «російська федерація» на «московська федерація». Ініціатива науково обумовлена: історичною назвою Росії є Московія, що стосується також державних утворень Московського князівства, Московського царства, імперії. Саме така лексична ідентифікація використовувалася в європейських і в деяких азійських мовах.

Українці культурно відрізняються від росіян. Українська мова відмінна від російської. Так само інша культура, візуальні коди та національний одяг. Риторика ворожого президента про тотожність українців і росіян, а отже, про національну індиферентність українців, має зворотний від бажаного агресорові ефект. Він повертається до наративів Російської імперії XIX століття з її ідеєю про існування спільної «російської» нації, яка охоплює «великоросів», «малоросів» (українців) і «білих росіян» (білорусів). У такий спосіб російська пропаганда навіть виходить за рамки того, що стверджували радянські пропагандисти. Вони сприймали різницю між українцями, росіянами та білорусами. Риторика зближення з ворогом сьогодні змушує українців активно актуалізувати коди нації – в мові, культурі, одязі, історичному самоусвідомленні тощо.

На відміну від сучасних росіян, українці не відчувають ностальгії за радянським минулим, від того не прагнуть його реконструювати. Минуле – це здебільшого болісний досвід для українців, тому вони не озираються на якийсь «золотий вік». Замість наративу «знову» українці апелюють до протилежного – «ніколи знову», маючи на увазі злочинні режими минулого. Українська нація сьогодні дивиться в майбутнє, а не в минуле. У цьому сила опору в умовах російсько-української війни. Щодо вже згаданого опитування від НАН, то на запитання, що, на їхню думку, об'єднує українців, 76% респондентів назвали «віру в краще майбутнє». Це більш ніж удвічі більше, ніж у грудні 2021 року.

Відчуття української ідентичності набувало більшої інтенсивності ще за останні кілька років перед воєнним вторгненням. Російська агресія з 2014 року сприяла консолідації нації та зміцненню акцентів національної ідентифікації від подвійної в бік винятково української в тих громадян України, які раніше могли відчувати близькість до російської культури чи російського інформаційного простору. Вторгнення прискорило цей процес. Обстріли на сході України невпинно зменшують кількість тих, хто симпатизував Росії до війни і стимулюють таких людей шукати іншу ідентичність, оскільки ідентифікація з групами (від малих і до великих) зумовлена самою природою людини як істоти соціальної.

Люди, які десять років тому відчували свою приналежність до російського культурного простору, зараз відчують сильну українську ідентичність. Навіть ті люди, які ще можуть говорити російською або ходити до російської православної церкви в Україні сьогодні вже перейшли рубікон сумніву й ідентифікують себе як українці: Росія в такий спосіб уже нищівно програла битву за їхні серця й уми.

Зовнішніми маркерами психологічного формування національної ідентичності на рівні національної свідомості наразі є активна кодифікація національних символів: нових або повернутих із відносного забуття. Так, пісенним символом незламності українців в умовах російсько-української війни є після січових стрільців, яка була написана ще 1914 року, а саме «Ой у лузі червона калина». Трендовими стали вислови яскравих постатей теперішньої війни, зокрема вказівник руху «русскому кораблю», привітання В. Кіма. Зображення з «русским кораблем», палаючим Кримським мостом теж стали новітніми символами опору ворогові. Очевидно, що й після перемоги ці новітні маркери національної ідентичності стануть символами вільної України на багато віків уперед.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, культурна та мовна, політична й історико-світоглядна неоднорідність України є загальновідомим фактом, яким часто зловживають у поясненнях війни. Однак екстремальний час боротьби за суверенність держави в умовах російсько-української війни став переломною епохою нечуваної досі консолідації української нації внаслідок низки чинників, що можуть бути психологічно інтерпретовані та які впливають на формування однорідної національної ідентичності. Війна та наявність спільного ворога стали тим чинником єднання, який стирає протиріччя, котрі три десятки років періоду незалежності ділили українців на різні категорії, подеколи принципово опозиційні в поглядах на важливі питання національного буття (мову, релігію, спосіб державного устрою, ставлення до історичного минулого, геополітичні вектори тощо). Спільне протистояння сприяє вибудові єдиної україноцентричної моделі національної ідентичності, що позбавлена хворобливого колоніального дискурсу.

Психологічна модель новочасної національної ідентичності українців активно позбувається посттравматичного синдрому, у якому жило декілька поколінь українців від часів репресій та голодоморів, які визнані геноцидом української нації. Аберації комплексу меншовартості під впливом успішного протистояння й низки блискучих перемог на фронті поступово нівелюються почуттям національної самодостатності й гордості, чому сприяє ще й як ніколи позитивна оцінка українців як нації у візіях авторитетних іноземних держав.

Очевидно, що спостереження за психологічними особливостями формування національної ідентичності українців має бути продовжена до кінця війни та в повоєнний період. Це широке поле для подальших досліджень у межах запропонованої теми.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Гончарова, М. (2020). *Ми та вони: як група формує нашу поведінку*. Взято з <https://kunsht.com.ua/mi-ta-voni-yak-grupa-formuye-povedinku/>.
- Казакевич, О. (2017). Роль мови у формуванні національної ідентичності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія», 18, 77-79.*
- Османова, А., & Співак, Л. (2022). Національна ідентичність української студентської молоді у воєнний час. *Психологія: реальність і перспективи, 18, 132-140.*
- Палієнко, М. (2022). Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності. *Архіви України, 1(330), 12-38.*
- Пирог, Г. В., & Сардаковський, Я. А. (2019). Особливості національної ідентичності молодих українців і поляків. *Наукове пізнання: методологія та технологія, 3(44), 34-39.*

- Терещенко, К. В. (2009). Соціально-психологічні чинники розвитку національної ідентичності молоді. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*, 2, 148-150.
- Alexseev, M., & Dembitskyi, S. (2022). Ukrainians believe they'll win the war, a survey finds. *The Washington Post*. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/08/15/ukraine-survey-war-democracy-resilience/>.
- Brewer, M. B. (2007). The importance of being we: Human nature and intergroup relations. *American Psychologist*, 62, 728-738.
- Butz, D. A. (2009). National symbols as agents of psychological and social change. *Political Psychology*, 30(5), 779-804.
- Hood, L. (2022). The history and evolution of Ukrainian national identity – podcast. *The Conversation*. Retrieved from <https://theconversation.com/the-history-and-evolution-of-ukrainian-national-identity-podcast-179279>.
- Osborne, D., & Sibley, C. G. (Eds.). (2022). *The Cambridge Handbook of Political Psychology*. Cambridge University Press.
- Pezzia, A. E., Schmitz, M., & de Rojas, J. M. R. (2016). Ideological bases of national identity and their influence on subjective, psychological and social well-being in Perú. *Límite: revista de filosofía y psicología*, 11(35), 18-32.
- Popson, N. (n/d). Ukrainian National Identity: The "Other Ukraine". *Wilson Center*. Retrieved from <https://www.wilsoncenter.org/publication/ukrainian-national-identity-the-other-ukraine>.
- Sindic, D. (2011). Psychological citizenship and national identity. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 21(3), 202-214.
- Tharoor, I. (2022). How Russia's invasion strengthened Ukrainian identity. *The Washington Post*. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/world/2022/08/24/ukrainian-identity-russian-invasion/>.
- Yermolenko, V. (2022). Ukrainian National Identity, Explained. *Ukraine World*. Retrieved from <https://ukraineworld.org/articles/ukraine-explained/ukraine-explained>.

REFERENCES

- Honcharova, M. (2020). *My ta vony: yak hrupa formuye nashu povedinku [Us and Them: How the Group Shapes Our Behavior]*. Vzyato z <https://kunsht.com.ua/mi-ta-voni-yak-grupa-formuye-povedinku/>. [in Ukrainian].
- Kazakevych, O. (2017). Rol' movy u formuvanni natsional'noyi identychnosti [The role of language in the formation of national identity]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya»*. Seriya «Kul'turolohiya», 18, 77-79. [in Ukrainian].
- Osmanova, A. & Spivak, L. (2022). Natsional'na identychnist' ukrayins'koyi student-s'koyi molodi u voyennyy chas [National identity of Ukrainian student youth in wartime]. *Psykhologhiya: real'nist' i perspektyvy*, 18, 132-140. [in Ukrainian].
- Paliyenko, M. (2022). Ukrayins'ki arkhivy, viyna ta zberezheniya natsional'noyi identychnosti [Ukrainian archives, war and preservation of national identity]. *Arkhivy Ukrayiny*, 1(330), 12-38. [in Ukrainian].
- Pyroh, H. V., & Sardakovs'kyi, YA. A. (2019). Osoblyvosti natsional'noyi identychnosti molodykh ukrayintsiv i polyakiv [Peculiarities of the national identity of young Ukrainians and Poles]. *Naukove piznannya: metodolohiya ta tekhnolohiya*, 3(44), 34-39. [in Ukrainian].
- Tereshchenko, K. V. (2009). Sotsial'no-psykhologichni chynnyky rozvytku natsional'noyi identychnosti molodi [Socio-psychological factors in the development of the national

- identity of youth]. *Visnyk Chernihivs'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 2, 148-150. [in Ukrainian].
- Alexseev, M., & Dembitskyi, S. (2022). Ukrainians believe they'll win the war, a survey finds. *The Washington Post*. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/08/15/ukraine-survey-war-democracy-resilience/>. [in English].
- Brewer, M. B. (2007). The importance of being we: Human nature and intergroup relations. *American Psychologist*, 62, 728-738. [in English].
- Butz, D. A. (2009). National symbols as agents of psychological and social change. *Political Psychology*, 30(5), 779-804. [in English].
- Hood, L. (2022). The history and evolution of Ukrainian national identity – podcast. *The Conversation*. Retrieved from <https://theconversation.com/the-history-and-evolution-of-ukrainian-national-identity-podcast-179279>. [in English].
- Osborne, D., & Sibley, C. G. (Eds.). (2022). *The Cambridge Handbook of Political Psychology*. Cambridge University Press. [in English].
- Pezzia, A. E., Schmitz, M., & de Rojas, J. M. R. (2016). Ideological bases of national identity and their influence on subjective, psychological and social well-being in Perú. *Límite: revista de filosofía y psicología*, 11(35), 18-32. [in English].
- Popson, N. (n/d). Ukrainian National Identity: The "Other Ukraine". *Wilson Center*. Retrieved from <https://www.wilsoncenter.org/publication/ukrainian-national-identity-the-other-ukraine>. [in English].
- Sindic, D. (2011). Psychological citizenship and national identity. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 21(3), 202-214. [in English].
- Tharoor, I. (2022). How Russia's invasion strengthened Ukrainian identity. *The Washington Post*. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/world/2022/08/24/ukrainian-identity-russian-invasion/>. [in English].
- Yermolenko, V. (2022). Ukrainian National Identity, Explained. *Ukraine World*. Retrieved from <https://ukraineworld.org/articles/ukraine-explained/ukraine-explained>. [in English].

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE FORMATION OF THE NATIONAL IDENTITY OF UKRAINIANS IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Diana Piontkovska

Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor of the Department of Age and Pedagogical Psychology
Rivne State Humanitarian University
<https://orcid.org/0000-0001-8094-8966>

DOI <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i19.313>

Abstract. *The purpose of the article is a generalized analysis of the psychological features of the formation of the national identity of Ukrainians and the conditions of the current Russian-Ukrainian war. The formation of the national identity unites all citizens of the country, consolidates them into a single whole, united within the boundaries of a large community of like-minded people (groups) regarding fundamental issues of national existence. Democratic countries often consist of different population groups, which concerns Ukraine as a multi-ethnic state, which is characterized by pluralism and uncertainty on many levels of national identity (regarding language, religion, geopolitical vectors, unity of symbols, reception of the historical past, etc.). An important step in achieving unity among different citizens is the definition of common goals that*

all members of the community want to achieve (it is about positive interdependence of goals). This vector targets the future prospects of the nation as a group.

This aspect is also touched on in the article. Another important step is the formation of a national identity that unites all citizens into one nation. National identity is conceived as a consistent set of attitudes that define who a person is as a citizen of their country. National identity unites and creates bonds between all members of society. This factor is rooted both in the nation's past, the foundation for unification based on historical commonality, and in the present. In addition, during the war, the actual stage of national identity formation is extremely intensive and accelerated compared to peacetime. The catalysis of the national identity formation process is determined by the very psychological paradigm of the war in the name of preserving the country's sovereignty. A fundamentally important role is played by the presence of a common enemy, the long-term tolerance of which became the main psychological background that contributed to the brewing of war. Ukrainians understand more and more clearly that national indifference is often equivalent to playing along with the enemy. This stimulates the appeal to those markers of nationality that fundamentally distinguish a Ukrainian from a Russian or even a Ukrainian from a representative of any other nation. The article presents only generalized theses regarding the psychological features of the formation of national identity during the war. Each of these theses should be specified in further research in accordance with how the war and post-war reconstruction will affect the psychology of the formation of national unity of Ukrainians in the future.

Key words: *national identity, national consciousness, Russian-Ukrainian war, national symbols.*

Стаття надійшла до редакції 03.11.2022